

Monika Kaczor

Wybrane pojęcia z etyki społecznej służące budowaniu wspólnoty

Język - Szkoła - Religia 8/2, 132-144

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WYBRANE POJĘCIA Z ETYKI SPOŁECZNEJ SŁUŻĄCE BUDOWANIU WSPÓLNOTY

Ze względu na to, że celem artykułu jest zasygnalizowanie tych pojęć, które sprzyjają budowaniu wspólnoty, warto odnieść się do pojęcia grupy społecznej jako synonimu wspólnoty. W ujęciu nauk społecznych jest to

zbiór osób, które pozostają we wzajemnych komunikacjach, interakcjach i relacjach, dzieląc wzajemne interesy i wartości, ukierunkowują się na wspólne cele, spełniając przy tym określone role według zajmowanego statusu. Grupa społeczna tworzy przez to całą mozaikę powiązań. Tworzy ją poczucie „my”, choć nie zawsze jest ono uświadomione. Wspomniane elementy strukturalne występują w każdej grupie społecznej, choć z różną intensywnością¹.

Wynika z tego, że wspólnota to ogół ludzi pozostających we wzajemnych stosunkach wynikających z ich udziału w procesach społeczno-gospodarczych, -kulturalnych, -obyczajowych, -politycznych, -religijnych.

Grupę społeczną łączą specyficzne relacje określane jako więzi społeczne. Tworzą je wspólnogrupowe funkcje, wartości, cele, które urzeczywistniają się w działaniu na rzecz określonego zbioru ludzi. Więzy społeczne są podtrzymywane przez wyraziste stosunki i postawy społeczne, które wyrażają się w postaci praw i obowiązków oraz poglądów, upodobań. W relacjach społecznych opartych na więziach społecznych, w których człowiek dla człowieka staje się kimś, realizuje się postawa odpowiedzialności za innych.

We wspomnianych wyżej relacjach obowiązują określone reguły, oceny i normy postępowania, regulujące sferę życia społecznego, a wyznaczone przez etykę społeczną. W zasadach tych człowiek jest traktowany w wymiarze indywidualnym i społecznym (zbiorowym, wspólnotowym), co sprowadza się do traktowania go ze szczególnym uwzględnieniem jego wymiaru etycznego. W re-

¹ Pojęcie *grupy społecznej* na podstawie *Słownika katolickiej nauki społecznej*, pod red. W. Piwowskiego, Warszawa 1993. http://www.kns.gower.pl/sownik/grupa_spol.htm.

gwałach życia społecznego jest zawarty unormowany określonymi przepisami sposób postępowania, w których człowiek jest zobowiązany do realizacji dobra w perspektywie indywidualnej i zbiorowej (wspólnotowej). W podstawach funkcjonowania etyki społecznej określa się to, co powinno rządzić powinnościami w osiągnięciu dobra wspólnoty, dobra ponadjednostkowego.

Pojęcia związane z etyką społeczną tworzą specyficzne pola wartości epistemicznych, charakteryzujących się przewartościowaniem semantycznym, zmienną konceptualizacją i aksjologizacją. Ich opis konotacyjny² jest w pewnym sensie możliwy, gdy uwzględni się koncepcję językowego obrazu świata. Może być ona rozumiana jako:

sposób ujmowania świata utrwalony w faktach językowych (fleksyjnych, derywacyjnych, frazeologicznych, leksykalnych), świadczący o jego swoistej kategoryzacji i konceptualizacji, tzn. wiązaniu z obiektami nazywanymi określonych wyobrażeń, przekonań i sądów wartościujących (tzw. konotacji)³.

Istotne znaczenie dla określenia elementów semantycznych pojęć związanych z etyką społeczną mają badania Rudolfa Carnapa i Ludwiga Wittgensteina, do których teorii odwołał się Tadeusz Pawłowski, pisząc o tworzeniu pojęć i definiowaniu w naukach humanistycznych:

R. Carnap ujawnił istnienie obszernej klasy pojęć dających się zdefiniować jedynie częściowo. Oznaczają one często różnego rodzaju dyspozycje fizyczne lub psychiczne, wskutek czego określono je mianem pojęć dyspozycyjnych. Inny wybitny myśliciel, L. Wittgenstein, wskazywał na istnienie pewnych pojęć, których próby zdefiniowania napotykają na swoiste trudności; ich źródłem są określone cechy struktury tych pojęć. Zakresem pojęcia nie jest tutaj zbiór przedmiotów charakteryzujących się posiadaniem pewnego rodzaju zespołu cech wspólnych wszystkim elementom zakresu i tylko im, jest nim raczej szereg podzbiorów, połączonych jedynie częściowymi podobieństwami, dzięki czemu tworzą one rodzinę podzbiorów. Tej rodzinie podzbiorów odpowiada rodzina znaczeń, która stanowi tutaj sens pojęcia. W toku swego rozwoju zakres pojęcia mającego rodzinę znaczeń może się wzbogacać o nowe podzbiory, może też – przeciwnie – rozpaść się na szereg odrębnych zakresów, którym przyporządkowane zostaną oddzielne terminy⁴.

² Por. na ten temat: *Konotacja*, pod red. J. Bartmińskiego, Lublin 1988.

³ R. Grzegorzczkowska, *Idee kognitywizmu jako podstawa badań porównawczych w zakresie semantyki*, „Etnolingwistyka” 16, Lublin 2004, s. 75–84.

⁴ T. Pawłowski, *Tworzenie pojęć w naukach humanistycznych*, Warszawa 1986, s. 121.

Do pojęć epistemicznych należą również te, które przynależą do etyki społecznej i są związane z człowieczeństwem poprzez to, że służą budowaniu wspólnoty. Wykazują wiele wspólnego ze zjawiskiem socjalizacji, ponieważ wprowadzają one działanie wspólnoty w wielostronne modele i wzory funkcjonowania oraz wzajemnego oddziaływania jednostki i społeczeństwa. W socjalizacji człowiek przez różne sposoby oddziaływania i reagowania na świat rzeczywisty dostosowuje się do konkretnego społeczeństwa.

W definicji semantycznej wspomnianych pojęć można wyróżnić elementy, które wskazują na budowanie jedności społecznej poprzez decydowanie się na świadome i wolne wybory i decyzje, które przekraczają granice uwarunkowań społecznych, prowadzą do dobra wspólnego. Wiąże się ono z takimi działaniami, które prowadzą do wytworzenia wartości wspólnych, formułują społeczeństwo na wyższe formy doskonałości w sferze ducha, pozwalające osiągnąć pełnię człowieczeństwa, zapewniają poszanowanie praw i obowiązków w wymiarze indywidualnym, a przez to i wspólnotowym. Dla znaczenia pojęć z etyki społecznej, sprzyjających budowaniu wspólnoty, ważna jest konstatacja, że reprezentują one przekazy semantyczne, które zamykają się w stwierdzeniu dobro człowieka (wspólnoty) w dziedzinie działania społecznego.

Dla wspomnianych pojęć istotne znaczenie ma to, że wskazują one na charakter stosunków międzyludzkich w ujęciu obiektywnym (wskazującym na podmiotowość człowieka), moralnym, filozoficznym i psychologicznym⁵. Z kolei ich relację nadrzędną można określić jako nastawienie się na dobro wspólne po to, by człowiek był świadomym i wartościowym uczestnikiem życia społecznego. W działaniach skierowanych na dobro wspólne może ono się realizować na drodze człowieka do człowieka, do innych ludzi. Wynika więc z tego, że ich znaczenie ustawiają człowieka w perspektywie obecności innych ludzi (drugich) i służenia im.

Aksjologizacja pojęć związanych z budowaniem wspólnoty w sensie etyczno-moralnym wskazuje na to, że koncentrują się one na istocie człowieczeństwa, które jest w nich przedmiotem głębokiej refleksji, uwznioślane i poddawane patetycznemu tonowi. Zostaje w nich wywyższony człowiek i takie nakazy ludzkiego postępowania, w których respektowane jest dobro natury człowieka⁶. Przestrzenią ich relacji jest zewnętrzny świat społeczny, który stanowi dla człowieka punkt odniesienia dla realizacji tych pojęć, zawierających określony

⁵ W. Doroszewski pisał: „Rzeczywistość jest jedna. Jeden jest organizm, osobowość, indywidualność jest także człowiek, usiłujący poznawać rzeczywistość, to znaczy, że jest on istotą stanowiącą jedność bio-psycho-socjalną”. Por. W. Doroszewski, *Elementy leksykologii i semiotyki*, Warszawa 1970, s. 8.

⁶ M. Ciunovič, *Kim jesteś, człowieku?*, [w:] *Humanizm w języku polskim. Wartości humanistyczne w polskiej leksyce i refleksje o języku*, pod red. A. Janowskiej, M. Pastuchowej, R. Pawelca, Warszawa 2011, s. 27–77.

wzorzec postępowania, przede wszystkim dobre relacje między ludźmi, właściwe zachowanie się względem drugiego człowieka, społeczności.

W sferze językowej określenia, które koncentrują się wokół pojęć związanych z budowaniem wspólnoty, mają zdecydowanie pozytywną konotację. Pojawia się w nich element relacji z drugim człowiekiem i zachowania w stosunku do niego. Atrybutami takiej postawy są: szlachetne zachowanie, życzliwość, dobroć, uczciwość, sprawiedliwość, ludzka godność we wszystkich jej odcieniach⁷, upowszechnianie zachowań godnych człowieka, natura ludzka pojmowana jako dobra. Pojęciem nadrzędnym wyżej wymienionych jest piękno człowieczeństwa (godność ludzka⁸), wraz z jego wszystkimi możliwościami psychicznymi, intelektualnymi, moralnymi, które się szanuje, ocala, wzbudza, ujawnia, podtrzymuje, nie zatracza, chroni przed zagubieniem, domaga się poszanowania.

Wspólnotę w języku buduje wiele pojęć, które stanowią domenę etyki społecznej, ale także przynależą do zjawisk aksjologiczno-humanistycznych, charakteryzujących się tym, że „podmiotem oceniania (istotą oceniającą) i przedmiotem oceniania (osobą ocenianą) jest sam człowiek w relacji do siebie i w relacjach z innymi ludźmi”⁹. Ze względu na wartość semantyczną wyróżniają się one niejednoznacznością, złożonością, ambiwalencją aksjologiczną, a tym samym są trudne do jednoznacznego wyeksplikowania. Należą one do pojęć. W ich polu znaczeniowym znajdują się treści skierowane do jednostki we wzajemnych relacjach z innymi ludźmi. Są to leksemy wiążące się z ważnymi typami wartości, a przede wszystkim pojęciem człowieka i człowieczeństwa, co bezpośrednio wiąże się z budowaniem wspólnoty. We wstępie autorzy książki *Humanizm w polskim języku* piszą, że „tak, jak w centrum humanizmu stoi człowiek i jego sprawy, tak w centrum ludzkiego świata stoją wybory, których człowiek dokonuje pod wpływem wartości”¹⁰.

Lingwistyczna refleksja nad etycznymi pojęciami związanymi z budowaniem wspólnoty będzie odwoływała się do faktów językowych (inwariantów tekstowych) utrwalonych we współczesnych przekazach medialnych, wyrażających dane pojęcia, do niego się odnoszących. Językowa analiza będzie wskazywała na ukształtowanie pola pojęciowo-wyrazowego wspomnianych pojęć, które ro-

⁷ Zdaniem R. Tokarskiego, przymiotnik *dobry* implikuje to wszystko, co przynależy godności osoby ludzkiej: „Z czasem treści kryjące się za semem <+dobry> przyjmują charakter coraz bardziej świecki i oznaczają ludzką godność we wszystkich jej odcieniach”, [w:] R. Tokarski, *Struktura pola znaczeniowego*, Lublin 1984, s. 44.

⁸ Por. R. Grzegorzczkowska, A.E. Piotrowska, *Świat jest teatrem niekończących się zmagania o ludzką godność. Kształtowanie się pojęcia godność w dziejach polszczyzny*, pod red. A. Janowskiej, M. Pastuchowej, R. Pawelca, Warszawa 2011, s. 79–148.

⁹ Tamże, s. 84.

¹⁰ *Humanizm w języku polskim...*, s. 13.

zumiane będzie jako „obszar wyraźnej irradiacji pewnych wartości centralnych, przy czym kierunek tej irradiacji wyznacza [...] sieć relacji semantycznych”¹¹. Wynika więc z tego, że na znaczenie danego pojęcia istotny wpływ mają wyobraźniowo-skojarzeniowe cechy pojęcia. Z realizacji tekstowej można wyczytać wiele istotnych informacji o znaczeniu słowa.

Pole leksykalne związane z budowaniem wspólnoty będzie uporządkowane według następujących kryteriów: pozytywne cechy ludzkie, cechy, które czynią kogoś człowiekiem¹².

Pojęciem z etyki społecznej, które porządkuje relacje wewnątrz wspólnoty, jest **miłość społeczna**¹³ (MSE, s. 162), skłaniająca człowieka do tego, by „ukochał coś, co należy do zbiorowości; by wielbił coś, czego nigdy nie będzie miał na wyłączność i wobec czego zawsze będzie traktowany na równi z pozostałymi”¹⁴. Taka miłość w znaczeniu społecznym każe uznać wspólnotę za najwyższe dobro, które jest motywowane takimi obciążonymi aksjologicznie wykładnikami, jak: solidarność, szacunek, godność, przyjaźń, równość, jedność, odpowiedzialność, honor, sprawiedliwość. Zawarte w tych pojęciach warstwy znaczeniowe powodują, że pojęcie wspólnoty jest silnie wartościujące, por.:

(1) Miłość społeczna wyrażana poprzez pracę jest otwarta ku wszystkim ludziom i ku wszystkim ludom. <http://www.bratalbert.wroc.pl>

Realizacja wspomnianych postaw jest możliwa, gdy w wyniku rzetelności wypełniania norm moralnych zachowywane są określone postawy, charakteryzujące się determinacją w odniesieniu przede wszystkim do siebie, a w konsekwencji do pewnej grupy społeczności, por.:

(2) Uczciwość i społeczna odpowiedzialność biznesu – czyli co o nas mówią? Esencją marki są jej wartości. Zasady, które pragniemy realizować w pracy i etos pracy, który wyznajemy. Ujawnienie naszych ideałów i misji oraz dążenie do ich realizacji pozwoli nam zbudować większe

¹¹ J. Puzynina, *Język wartości*, Warszawa 1992, s. 150.

¹² Celem artykułu nie jest tworzenie definicji istniejących już pojęć z dziedziny etyki społecznej, ale wskazanie w nich tych elementów semantycznych, które pozwalają zaliczyć je do grupy tych pojęć, które mają istotne znaczenie dla budowania wspólnoty i współistnienia ludzi. Stąd definicje analizowanych pojęć pochodzą z wybranych publikacji słownikowych: *Małego słownika etycznego* (MSE), pod red. S. Jedyńska, Bydgoszcz 1999 oraz ze *Słownika katolickiej nauki społecznej* (SKNS), pod red. W. Piwowarskiego <http://www.kns.gower.pl/slownik/wstep.htm>.

¹³ Można ją przyrównać do miłości braterskiej, ewangelicznej, o której pisze J. Puzynina. Por. *O pewnej ważnej zasadzie wartości*, „Poradnik Językowy” 2007, z. 4, s. 72-79.

¹⁴ K. Knapik, *Miłość ojczyzny powinna być jednocześnie miłością ludzkości. Miłość społeczna jako wartość humanistyczna*, [w:] *Humanizm w języku polskim...*, s. 385.

zaufanie do marki. Budowanie zaufania przez uczciwość i spełnianie obietnic wobec swoich współpracowników, kontrahentów i klientów da nam przewagę, której żadna reklama nie jest w stanie wygenerować. Przez rzetelność, sumienność w postępowaniu i szacunek budujemy wiarygodność. Nie od dziś wiadomo, że jeśli wierzymy w markę, zgadzamy się z filozofią firmy i możemy na niej polegać, jesteśmy jej wierni jako kontrahenci, klienci i pracownicy. Wiedząc również o tym, że nasze działania mają wpływ na otoczenie a wszyscy pracujemy na swoją przyszłość, starajmy się świadomie uwzględnić aspekt odpowiedzialności społecznej w budowaniu marki. Pamiętając o tym, aby zawsze w działaniach kierować się autentycznością naszych potrzeb jako przedsiębiorców. Społeczność, ekonomia, etyka i ekologia, przez pryzmat naszych kontaktów z pracownikami, klientami, dostawcami czy społecznością lokalną to dziedziny, w których ta strategia się spełnia. <http://kobieta.gazeta.pl/kobieta/2029020,107881,11229536.html>

Taki sposób normatywnej regulacji osobistego zachowania człowieka, który przekłada się na inne aspekty życia społecznego, wiąże się z pojęciem **uczciwości** (MSE, s. 272).

Wydaje się, że budowanie wspólnoty zaczyna się wtedy, gdy respektuje ona wartości odnoszące się do **szacunku** wobec kogoś i jego **godności**¹⁵, która jest utożsamiana z **honorem**. We wspólnocie „postawa akceptacji wobec drugiego człowieka, jego właściwości, dokonań, dążeń i poglądów, zajmowanych bez względu na ich zgodność z cechami własnymi” (MSE, s. 258). Funkcje społeczne tych pojęć ujawniają się w sytuacjach trudnych, ambitnych i wymagających znacznego wysiłku oraz takich, „w których człowiek dla człowieka jest najwyższą wartością”, por.:

(3) Biznes stanie się obszarem przyjaznego zainteresowania wszystkich, od rządu po zwykłych Polaków. Przedsiębiorcy zdobędą powszechny, należny im szacunek i poparcie. Oni tworzą siłę Polski, miejsca pracy, dobrobyt, pieniądze na ważne cele. Najzdolniejsi, najbardziej pracowici będą zajmować się biznesem na wielką, międzynarodową skalę. *Praca, dobrobyt, pieniądze*, <http://www.polityka.pl/>

Z postawą poszanowania i uznania dla kogoś łączy się **życzliwa wyrozumiałość**, czyli **tolerancja**. Wymaga akceptowania w danym społeczeństwie wartości,

¹⁵ W *Praktycznym słowniku współczesnej polszczyzny* pod red. H. Zgólkowej znajduje się następująca definicja *godności*, która jest określana przed odniesieniem się do pojęcia szacunku: „zasługująca na szacunek własny i innych ludzi właściwość przysługująca każdemu bez wyjątku człowiekowi z racji bycia człowiekiem, wartość człowieka jako takiego”. *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, pod red. H. Zgólkowej, Poznań 1994.

których naruszenie może prowadzić do zakłócenia norm życia społecznego, a tym samym do działań wyrządzających krzywdę drugiemu człowiekowi lub grupie społecznej, por.:

(4) Nierówności społeczne i bariery awansu społecznego, bieda czy skrajne ubóstwo moich rodaków są tą sferą życia społeczno-gospodarczego, w której wyżej cenię aktywność, czyli „organizację życia zbiorowego”, niż stagnację, czyli „stanie na straży” pokojowego współżycia. Tolerancja stosowana jako mechanizm wspomagający rozwiązywanie napięć społecznych między biednymi i bogatymi, między centrum władzy a prowincją (zacofaną?) sprawia wrażenie swoistego środka znieczulającego stosowanego w obliczu trudnych, czasami dramatycznych problemów. I która ze stron: wykształceni mieszkańcy metropolii, zamożni i bliżsi władzy czy mieszkańcy wsi, biedniejsi, gorzej wykształceni i oddaleni od centrum decyzyjnego są bardziej zobowiązani do przyjęcia postawy tolerancji? *Tolerancja między mieszkańcami prowincji i metropolii*, <http://tezeusz.salon24.pl/240284>

Wyznacza ona granicę odmienności i niezgody ze względu na poglądy, upodobania, wierzenia, zachowania, sposób myślenia i postępowania w ramach jednego społeczeństwa, w obrębie całej ludzkości (MSE, s. 267).

Z aspektami życia społecznego wiążą się pewne postawy pożądane w działaniu moralnym. Są to **altruizm** i **bezinteresowność (miłość czysta)**, które ściśle ze sobą wiążą. Wyrażają „bezinteresowną troskę o dobro innych ludzi, [...] gotowość do poświęcenia, sympatię względem bliźnich” (MSE, s. 11). Wyróżnia je działanie „ze szlachetnych pobudek na rzecz dobra drugiej osoby, bez uwzględnienia własnych korzyści” (MSE, s. 28–29). Postawy te mają wyraźne podłoże antropologiczne i etyczne. Wynika z nich, że podstawowym motywem postępowania człowieka są potrzeby i pragnienia innych ludzi. W tym człowiek odnajduje istotę swojej natury ludzkiej, por.:

(5) Wsparcie i pomoc są najcenniejsze, kiedy są bezinteresowne i okazane w najtrudniejszym momencie. To jest właśnie taki moment. Dobro okazane innym zwykle wraca do nas zwiokrotnione. Kraj odbudowuje się po powodzi szybciej a ludzie znajdujący się dziś na samym dnie rozpaczają łatwiej – także dzięki Wam – powrócą do normalnego życia. Być może jutro to my będziemy z nadzieją szukać u innych ludzi ratunku przed rozpaczą. http://www.ofsk.pl/dary_dla_powodzian.html

Konsekwencją wspomnianych wyżej postaw jest **życzliwość**, stanowiąca taką formę realizowania się na rzecz innych, która wyraża się w „przychylności, umiejętności postawienia się w sytuację drugiego człowieka, przeniknięciu jego dążeń i pragnienia ich spełnienia” (MES, s. 297), por.:

(6) Niezwykle pożądaną przez pacjentów cechą lekarza jest empatia, rozumiana jako zdolność i wola rozumienia uczuć, myśli, przeżyć, reakcji i całej życiowej sytuacji chorego człowieka. Tak rozumiana empatia warunkuje skuteczność porady lekarskiej, gdyż umożliwia współdziałanie pacjenta z lekarzem, ułatwiając i przyspieszając leczenie. <http://www.zdrowie.med.pl/czytelnia/010.html>

Obecność perspektywy społecznej jest widoczna także w **przyjaźni** łączącej ludzi, „opierającej się na współodczuwaniu, empatii, sympatii” (MES, s. 221), więzi określonych stanów emocjonalnych, por.:

(7) Wszystkim zależy na tym, by mieć życzliwą osobę, do której można zwrócić się z każdym problemem, która zawsze nas wysłucha i znajdzie dla nas czas. Czy możliwa jest przyjaźń w pracy? Czy takie bliskie relacje są częstym zjawiskiem? Praca jest specyficznym środowiskiem. Nie można jednak jednoznacznie powiedzieć, że w miejscu zatrudnienia nie mogą powstać relacje typowo przyjacielskie. *Czy przyjaźń w pracy jest możliwa*, <http://praca.gratka.pl>

By **przyjaźń** zaistniała w relacjach społecznych, wymaga to od jednostek społecznych określonych predyspozycji psychicznych i moralnych, które muszą wynikać z bezinteresowności, zaufania, życzliwości, odpowiedzialności, lojalności, szczerości. Realizuje się w dobrowolnym uczestniczeniu w cudzym szczęściu lub nieszczęściu.

Postawą życiową realizującą się i ugruntowującą się w czynach jest **braterstwo**, którego osnowę stanowi więź uczuciowa łącząca jednostki. Z tej przyczyny jego społeczny wymiar uwidacznia się w sytuacjach zagrożenia ludzkiego losu. „Wypływa z zafroskania losem bliźniego, jest ofertą niesienia pomocy czy jej udzielaniem” (MSE, s. 33). Równość wszystkich wobec skończoności i nietrwałości ludzkiego życia powoduje, że braterstwo może stać się koniecznością i potrzebą na drodze przedłużenia egzystencjalnego statusu człowieka, a tym samym wspólnoty (MSE, s. 33), por.:

(8) Otrzymałą pomoc, dary serca Polaków na Ukrainie, przyjęto jako dowód solidarności i jedności z poszkodowanymi, bo jak zauważyła pani Emilia Chmielowa „nieważne, że mieszkamy po obydwu stronach granicy. Jesteśmy jednym narodem, a to zobowiązuje do solidarności i braterstwa”. W dniu 25 lipca 2010 roku rozpoczęto drugą turę zbiórki darów dla powodzian. <http://www.lwowkg.polemb.net/?document=325>

Omówione powyżej pojęcie jest synonimem **solidarności** (MSE, s. 247). Łączy je więź duchowa, jaka powstaje między osobami lub w ramach grupy społecznej ze względu na struktury organizacyjno-instytucjonalne, przekonania,

zbieżność światopoglądów, interesów, jedność celów i działań. Społeczna realizacja tego pojęcia potwierdza wzajemną zależność jednych ludzi od drugich, a także konieczność przebywania pośród ludzi i z ludźmi, por.:

(9) W związku z trzęsieniem ziemi na Haiti – Pallotyńska Fundacja Misyjna Salvatti.pl apeluje o solidarność mieszkańców Warszawy z Haiti i włączenie się w pomoc dla mieszkańców Haiti. <http://www.radiownet.pl/publikacje/8480>

Okazywanie innym dobra, pomocy, życzliwości, miłosierdzia, grzeczności, uprzejmości jest efektem **dobroczynności** (MSE, s. 58). Towarzyszy temu postawa wspaniałomyślności, uczciwości, bezinteresowności, prawości. Ta dyspozycja jest łączoną z postawą humanizmu i humanitaryzmu, co sprzyja formowaniu się odpowiedniej kultury społecznej. Uwidacznia się ona szczególnie w trosce o dobro i potrzeby ludzi, poszanowaniu ich godności, złagodzeniu cierpienia, por.:

(10) Nie tylko chore dzieci wspierają polscy biznesmeni. Chętnie dają na kościół, sztukę i biblioteki oraz wspierają edukację uzdolnionych. Ale nie obnoszą się ze swoją dobroczynnością. <http://platine.pl/dlaczego-polscy-milionerzy-wstydzaja-sie-dobroczynnosci-0-742815.html>

Społeczną normę postępowania wyznacza **miłosierdzie**. Jest to aktywność człowieka objawiająca się w czynach, wyrażająca gotowość niesienia pomocy wszystkim znajdującym się w potrzebie zarówno ducha, jak i ciała (MES, s. 162), por.:

(11) Kilkadziesiąt organizacji pozarządowych, pokazy tańca i szermierki na wózkach, graffiti, warsztaty bębniarskie, koncerty – m.in. zespołu Raz Dwa Trzy – to atrakcje, które czekały na warszawiaków w niedzielę podczas Festiwalu Dobroczynności „Miasto Miłosierdzia”.
– Poprzez Miasto Miłosierdzia pragniemy pokazać, jak wiele zmieniło się w nas – Polakach – przez ostatnich kilkadziesiąt lat, a także jak niewiele potrzeba, by na co dzień zmieniać oblicze ziemi – powiedział Norbert Szczepański, z-ca dyrektora Centrum Myśli Jana Pawła II.
Jak dodał: „w tym roku szczególnie nacisk chcemy położyć na powrót do oryginalnej idei wolontariatu jako odpowiedzi na potrzebę pomagania innym”. *Miasto miłosierdzia dla potrzebujących*, <http://tvp.info/informacje/ludzie/>

Każda z wymienionych wcześniej właściwości ludzkiego postępowania wymaga skłonności do poświęceń, do wyrzeczeń na rzecz jednostki lub zbiorowości. Ponoszenie tego rodzaju konsekwencji jest właściwością charakterystyczną dla postawy **ofiarności**, por.:

(12) Dramat i rozpacz, a z drugiej strony wielkie poświęcenie i solidarność. Mieszkańcy Sandomierza potrafili w nieszczęściu doskonale się zorganizować. Z niezwykłą ofiarnością bronią swoich domów i miejsc pracy. Ci, którzy nie ucierpieli w kataklizmie, potrafią okazać powodzianom wiele dobroci. *Poświęcenie i ofiarność. Mieszkańcy Sandomierza potrafią okazać powodzianom wiele dobroci* <http://www.echodnia.eu/apps/>

W relacjach tworzących się w społeczeństwie, określone postawy związane z etyką społeczną wymagają należącego traktowania drugiego człowieka. Taka regulacja postępowania odwołująca się do równości, ładu prawnego, a przede wszystkim do „dawania innym tego, na co bezstronnie zasługują” (MES, s. 249) jest zawarta w pojęciu sprawiedliwości, por.:

(13) Sprawiedliwość, w przeciwieństwie do dobroczynności, zakłada, że ktoś ma roszczenie do uzyskania pomocy. Na przykład – ludzie głodują w Afryce; jeżeli uznamy to za niesprawiedliwe, to osoby cierpiące głód mogą domagać się uzyskania pomocy i egzekwować prawo do niej. Pytanie tylko, od kogo? Kwestia ta nie odnosi się zresztą wyłącznie do sprawiedliwości globalnej: w amerykańskim systemie prawnym pomoc np. ofierze wypadku jest obowiązkiem tylko moralnym i nieudzielenie jej nie jest karane prawnie. Inaczej niż w większości krajów europejskich, m.in. w Polsce, gdzie istnieje prawny obowiązek udzielenia pomocy. *Czy w ogóle istnieje sprawiedliwość społeczna*, <http://www.polityka.pl/>

Wrażliwość moralna to kolejne pojęcie pożądanego do godnego funkcjonowania we wspólnocie, „przejawiająca się w wyczuleniu na niesprawiedliwość i krzywdę, niesieniu pomocy słabszym i potrzebującym” (MES, s. 290). Ta wrażliwość na cierpienia duchowe i fizyczne urzeczywistnia się w działaniu na rzecz sprawiedliwości, ofiarności, miłosierdzia, dobroczynności, por.:

(14) Nie ma również wątpliwości, że kampania PAH i Cisowianki stanowią dla licznej grupy konsumentów okazję do tego, aby zainteresować się losem ludzi znajdujących się w trudnym położeniu życiowym. Pomagając poprzez zakup butelki wody mineralnej, konsument może zdać sobie sprawę z bardzo konkretnych braków i niedogodności, których doświadczają inni ludzie. Może on uświadomić sobie, że wprawdzie sam ma co jeść i pić, ale są na świecie ludzie, bardziej lub mniej od niego oddaleni, którzy tych podstawowych potrzeb nie mogą w wystarczający sposób zaspokoić. Skoro zaś sam uznaje te potrzeby za podstawowe, to również można się spodziewać, iż będzie skłonny przyczynić się do tego, by inni także mogli je zaspokoić. Zatem naoczność problemu (np. butelka wody, którą pije i problem niezaspokojonego pragnienia innych) może pobudzać wśród konsumentów zdolność do empatii i wrażliwości moralnej. *Woda dla Sudanu – komentarz*, <http://www.incet.uj.edu.pl>

Wszystkie wspomniane wcześniej pojęcia znajdują swoje odniesienie w zamiarze, intencji i celu, jakim jest **dobro wspólne** (MES, s. 57–58), do którego zmierza społeczeństwo i które jest warunkiem dobrego życia. Realizuje się w zbiorowym działaniu, które jest nadrzędne wobec dobra indywidualnego (jednostkowego). Nazywane jest także interesem ogółu, który wyznacza sens i cel wspólnoty, por.:

(
15) – Nikt nie jest na tyle biedny, żeby nie mógł nic dać innym, i nikt nie jest na tyle bogaty, żeby nie potrzebował innych ludzi – takie motto przyświecało grupie osób z Gniewu i Pelplina, które zaangażowały się w projekt „Tuba – lokalna przestrzeń informacji”.

– Naszym wspólnym dobrem jest budowanie razem społeczeństwa obywatelskiego i dzielenie się tym, co sami potrafimy zrobić – wyjaśnia Waja Jabłonowska z Fundacji Pokolenia.

Do projektu stanęło szesnastu partnerów z organizacji i instytucji, które znały się z wcześniejszych projektów: m.in. Samorządy Pelplina i Gniewu, biblioteki, organizacje pozarządowe, kółka rolnicze, wiejskie przedszkole i spółdzielczy bank. – Chodziło o stworzenie grupy, która wniesie do projektu swoje umiejętności, będzie potrafiła skorzystać z tego, co pokażą inni i będzie działać razem również po zakończeniu projektu – mówi Jabłonowska”. *Jak lokalnie budować dobro wspólne*, <http://www.lokalnepartnerstwa.org.pl>

Przytoczone dowody tekstowe wskazują na to, że problem definicji znaczenia określonego pojęcia jest związany z tym,

jak ludzie pojmują jakiś przedmiot czy zjawisko tą nazwą opatrywane, co mają na myśli, gdy daną nazwą się posługują. Znaczenie jest zatem subiektywne – zazwyczaj jako znaczenie podmiotowe, choć niekoniecznie indywidualne (podmiotem może być społeczność), oparte na ludzkim (gatunkowym i społecznym) doświadczeniu i wyobraźni¹⁶.

Społeczne aspekty ich użycia rejestrują „sposoby pojmowania przedmiotu przez mówiących danym językiem, tj. ze sposobu utrwalonej społecznie i dającej się poznać poprzez język i użycie języka wiedzy o świecie, kategoryzacji jego zjawisk, ich charakterystyki i wartościowania”¹⁷.

Z powyższych rozważań wynika, że pewne pojęcia związane z etyką społeczną umożliwiającą wszechstronny rozwój człowieka poprzez to, że znajduje on odniesienie do wspólnoty z innymi. Służą one także budowaniu wspólnoty w ten

¹⁶ J. Maćkiewicz, *Słowo o słowie*, Gdańsk 1999, s. 37.

¹⁷ J. Bartmiński, *Definicja kognitywna jako narzędzie opisu konotacji*, (w:) Konotacja, red. J. Bartmiński, Lublin 1988, s. 169–170.

sposób, że wskazują na określone aksjomaty natury duchowej, psychicznej lub fizycznej, które domagają się odwołania do ogółu. Jedne odnoszą się wprost do społeczności, pozostającej we wzajemnych relacjach, niejako tworzą się w społeczeństwie. Z kolei inne realizują się na drodze – od jednostki do społeczności, czyli wymagają określonej gotowości człowieka do realizacji uznanej przez niego wartości. Z definicji realnoznaczeniowej wspomnianych pojęć można wyprowadzić wniosek, że ich społeczna realizacja jest możliwa wtedy, gdy zachodzi relacja „razem z innymi i dla innych”. W określonej sytuacji społecznej ustawiają człowieka na płaszczyźnie obecność drugich, co stanowi wymóg budowania wspólnoty. „Człowiek bowiem realizuje się jako osoba tylko wówczas, gdy odkrywa drugich i afirmuje ich jako byty osobowe poprzez oparte na wzajemnej miłości relacje: *ja – ty – my*”¹⁸.

W relacjach społecznych pewne pojęcia są ze sobą utożsamiane ze względu na łączący je zespół norm i ocen moralnych, realizujących się w pozytywnych motywach działania człowieka do człowieka, do innych ludzi. Można mówić o ich swoistej komplementarności, gdy na podobnych płaszczyznach rozpatrują świat wartości służący budowaniu wspólnoty.

Należą one do mniej lub bardziej uświadomionych przekonań moralnych oraz ocen czynów i postaw sprzyjających prawidłowemu funkcjonowaniu społeczności. Ze względu na zawarte w nich treści ich realizacja sprzyja formowaniu się więzi osobowych i społecznych.

Wyróżnione w artykule pojęcia z etyki społecznej mają charakter postulatywny. Wyrażają potrzebę realizacji ogólnoludzkich norm etyczno-społecznych i wzmocnienia więzi społecznych ze szczególnym uwzględnieniem troski o człowieka, jego potrzeb, a przede wszystkim – mając na celu jego dobro we wspólnocie.

Warto zauważyć, że pojęcia związane z etyką społeczną, służące budowaniu wspólnoty, sprzyjają budowaniu ładu społeczno-moralnego. Tym samym mają one wiele wspólnego z pojęciem cnót społecznych, które wypracowują w człowieku określone sprawności lub postawy moralne do czynienia dobra moralnego (wspólnego) w działaniach społecznych i międzyludzkich, odpowiadające godności osobowej człowieka i społeczności.

Z ich definicji semantycznej można wywnioskować, że są one realizowane przez człowieka w sposób dobrowolny i świadomy. Czyni go to wartościowym uczestnikiem życia społecznego.

Społeczne aspekty analizowanych pojęć pozwalają łączyć je również z koncepcją cywilizacji miłości, która jest „światem bardziej ludzkim, opartym na wartościach”¹⁹. Regulują ją: zasada miłości społecznej, zasada dobra wspólnego,

¹⁸ Pojęcie *humanizmu chrześcijańskiego* w SKNS.

¹⁹ Hasło *cywilizacja miłości* w SKNS.

zasada pomocniczości, zasada solidarności, zasada sprawiedliwości społecznej²⁰, których osnowę stanowią analizowane pojęcia.

Skróty:

MSE *Mały słownik etyczny*, pod red. S. Jedynaka, Bydgoszcz 1999.
SKNS *Słownika katolickiej nauki społecznej*, pod red. W. Piwowarskiego,
Warszawa 1993.

Summary **Selected Concepts of Social Ethics to Developing the Community**

Concepts of social ethics enable a comprehensive human development in that it is a reference to a community with others. They are also building a community in a way that indicates the specific axioms of a spiritual, mental or physical nature, which call for an appeal to the public. Some relate directly to the community that remains in the mutual relations, as they form in society. In turn others realize on the way – from individual to community, it means that they require specific human readiness to realize its declared value.

Some concepts related to social ethics form the specific fields of epistemic values, characterized by an semantic reevaluation, variable conceptualization and axiologization.

²⁰ Wymienione zasady zostały omówione w SKNS.